

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-534-1-127>

**CULTURAL AND HISTORICAL COOPERATION BETWEEN
THE CZECH REPUBLIC AND UKRAINE:
THROUGH THE PRISM OF GLOBAL SPLITS**

**КУЛЬТУРНО-ІСТОРИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЧЕХІЇ
ТА УКРАЇНИ: КРИЗЬ ПРИЗМУ ГЛОБАЛЬНИХ РОЗКОЛІВ**

Filipovych M. B.

*Candidate of Historical Sciences,
Associate Professor,
Professor Honoris Causa
Baltic Research Institute of
Transformation Economic Area
Problems
Riga, Republic of Latvia,
Associate Professor at the Department
of Documentation and Information
Activities
Academy of Recreational Technologies
and Law,
Lutsk, Ukraine*

Філіпович М. Б.

*кандидат історичних наук, доцент,
Почесний професор
Балтійський науково-дослідний
інститут проблем трансформації
економічної сфери
м. Рига, Латвійська Республіка
доцент кафедри документознавства
та інформаційної діяльності
Академія рекреаційних технологій і
права
м. Луцьк, Україна*

Мати добрих сусідів це краще ніж далеких родичів. Окрім «спільного» минулого, яке було в Україні і Чехії, а саме Австро-Угорська імперія та СРСР, у нас були й багаті культурні та історичні зв'язки, що тривають вже не одне століття. Контакти між населенням нинішньої Чехії та нинішньої України відбувалися з часів середньовіччя. Перемисл-Отокар II мав конфлікти з Данилом Рюриковичем, але сам згодом узяв собі за дружину дочку галицько-чернігівського князя Ростислава Кунегунду. Литовські князі Федір Острозький і Сигізмунд Корибутович, які воювали в рядах гуситських воїнів, походили з території нинішньої України. Волинський князь Костянтин Острозький у 1567 році став тимчасовим володарем Рудніце-над-Лабем[en]. Наступник Мазепа, Пилип Орлик, вважався нащадком білогірських вигнанців.

Якщо говорити про культурні традиції, то ще у 1845 році український поет Тарас Шевченко написав поему Єретик, присвячену Яну Гусу. Підтверджуючи таким чином тезу про знання історії чехів. У 1848 році українські та чеські національні діячі зустрілися на

Слов'янському конгресі в Празі. Деякі чеські інтелектуали (наприклад, Франтішек Палацький, Франтішек Ладіслав Рігер чи Карел Гавлічек-Боровський) дуже цікавилися майбутнім України.

У Богемії жили українські письменники Іван Франко та Михайло Грушевський. Напротывагу, деякі чехи виїхали шукати кращого життя в тодішній Російській імперії, часто на території сучасної України (наприклад, журналіст Франтішек Ростислав Мрачек, художник Франтішек Йозеф Шафаржович чи учасник першого чеського опору в Росії Ян Вольф). Чех Ченек Хвойка був співзасновником Українського національного музею в Києві та піонером української археології.

Але найбільш багатим на культурно-історичні зв'язки стало ХХ століття. Після створення Чехословаччини в 1919-1923 роках Україна налагоджує культурні та д У міжвоєнний період Чехословаччина стала центром української політичної, наукової та літературної еміграції. Наприклад, тут діяли Український вільний університет (зараз у Мюнхені), Українська студія пластичного мистецтва, Український вищий педагогічний інститут, Музей визвольної боротьби України та Празька поетична школа, видавництво Ю.Тищенко.

5 листопада 1968 року український дисидент Василь Макух підпалив себе на київському Хрещатику на протест проти русифікації та вторгнення радянських військ до Чехословацької Соціалістичної Республіки.

Після українського референдуму 1 грудня 1991 року, коли переважна більшість проголосувала за незалежність, уряд Чехословаччини офіційно визнав державну незалежність України на позачерговому засіданні 8 грудня 1991 р. Нова незалежна Чеська Республіка була визнана Україною 1 січня 1993 року.

Нині, важливою складовою українсько-чеських відносин є двосторонні домовленості. Серед ключових документів: Договір про співробітництво між Державною архівною службою України, Інститутом досліджень тоталітарних режимів та Архівом справ держбезпеки Чеської Республік; Угода між Міністерством культури України та Міністерством культури Чеської Республіки про співробітництво в сфері культури; Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чеської Республіки про військові поховання. Загалом договірно-правова база – 51 чинна міжнародна угода.

У час повномасштабного вторгнення Росії в Україну 31 жовтня 2022 р., відбулися перші в історії міждержавні консультації між Україною та Чеською Республікою. Серед основних питань міждержавних

консультацій із Чехією, були зміцнення підтримки України, відновлення та модернізація нашої держави та подальша європейська інтеграція. Візит чеської делегації до Києва в один із найскладніших періодів історії був виявом солідарності з Україною.

Україна так і Чехії мають великий науковий потенціал та потужні напрацювання у сфері досліджень історії а культури обох країн та обмін культурологічними складовими. Сьогодні можемо говорити, що в українських наукових школах сформовано кілька осередків, щодо вивчення Чехії та чехів, запровадженні окремі навіть навчальні курси в Ужгородському та Прикарпатському університеті.

Предметами дослідження стають не лише історичні аспекти але політологічні, філологічні, педагогічні, юридичні. Слід відзначити, що в обох країнах активно проводяться наукові та культурні заходи, щодо вивчення історії Чехії та чехів в Україні, та історії України та українців у Чехії. Проблеми державної політики в галузі освіти Чехії досліджували вітчизняні науковці, зокрема: Я. Андрусак, Вільчковський Е., Л.Ю.Кіцила, В.В.Лемак, А.А.Полонніков, С.Устич, П.Шарадін та ін. Чеський досвід підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивної освіти досліджують науковці у Переяслав-Хмельницькому державно педагогічному університеті імені Григорія Сковороди, у Харківському університеті імені Каразіна – чеські і словацькі військовополонені у Росії (Дмитрієва О. Є.), у Волинському національному університеті імені Лесі Українки вивчається історія Волинських чехів (Шульга С.А.), в Одеському національному університеті імені Мечнікова проводяться дослідження з історії, побуту та культури чехів, які проживали на півдні України (Волкова С.А.), у Мелітопольському державному університету – традиційна культура та побут чехів Північного Приазов'я (Курінна М.А.).З правової та політологічної складової дослідженням чехів в Україні займаються Бондарчук Н.О., Кіцила Л.,Кубай І.М. та інші

Проводяться різнопланові наукові та культурні заходи які сприяють поширенню знань між Україною та Чехією: Ужгородські чеські наукові читання: історія, культура, політика, право; Україна – Чехія – ЄС: сучасний стан та перспективи; відбувалася ціла серія Міжнародних науково-практичних конференцій», які проводилися Академією ГУСПОЛ (Чеська Республіка) за сприянням ГО «Європейський інститут післядипломної освіти» 2020-2022 роках. Конференція була присвячена розв'язанню актуальних проблем в забезпеченні інноваційного розвитку та пошуку шляхів удосконалення правової практики України та Чехії.

Якщо говорити про дослідження українців чехами, то слід зазначити, що проводяться різнопланові заходи. Зокрема: Міжнародна конференція до 25-ї річниці смерті Дмитра Чижевського; Міжнародна конференція "Руська, українська і білоруська еміграції у Чехословаччині між двома світовими війнами: результати і перспективи досліджень. Фонди Слов'янської бібліотеки та празькі архіви; Конференція, присвячена 80-річчю створення Музею визвольної боротьби України; конференції, присвячені 75-річчю створенню Українського вільного університету в Чехословацькій Республіці; міжнародна наукова конференція до 80-річчя заснування Української студії образотворчого мистецтва в Празі тощо.

Видаються різнопланові довідники: Російська, українська та білоруська еміграція в Празі; Україна за межами України: Енциклопедичний словник мистецтва, культурного і громадського життя української еміграції в міжвоєнній Чехословаччині (1919–1939); Серія збірників складених Слов'янською бібліотекою та Архівом управління МВС Чеської Республіки, «Списки джерел з історії народів СРСР до 1945 року з архівів Чехословаччини», які були складені окремими чеськими архівами на рубежі 70-80-х років. Книги цієї серії є основним вихідним матеріалом і відправною точкою для досліджень в галузі історії чесько-українських відносин.

Над українською тематикою працюють такі науковці, як Мирослав Брайтфельдер, Станіслав АУСКІ, Ярослав ГУЛАК, Павло Роберт МАГОЧІЙ, Ян РИХЛІК; Богдан ЗИЛИНСЬКИЙ, Міхал ТЕРА.

Резонансними були поява книг «Бандеровці» Томаша Репи. Видання комплексно осмислює феномен бандерівців (ОУН та УПА) у чехословацькій повоєнній історії, констатує його політичний контекст, виправляє та називає клейма довготривалого впливу комуністичної пропаганди і, не в останню чергу, аналізує стан досліджень на цю тему, яка довгий час несправедливо ігнорувалася чеською історіографією.

Нажаль, попри тривалу історію спільних стосунків, нині маємо певні непорозуміння як у політичній, так і культурно-освітній сфері. Одна із причин такої ситуації є, та що так і не подолано глибоку і довгострокову кризу у розвитку культурно-освітньої галузі. Нажаль, і до нині ключове місце у науковому інтересі чеських вчених все ще займає переважно російська, (українська та білоруська історія представлені лише мінімально) історіографія з її імперськими наративами.